

УДК 65.011.3

Наталія Стрельбіцька

Тернопільський національний економічний університет

УНІФІКОВАНИЙ МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Досліджено міжнародний стандарт управління ризиками ISO 31000:2009, зокрема розглянуто взаємозв'язок між принципами, системою і процесом управління ризиками та зміни у термінологічній базі. Проведено порівняльний аналіз стандарту ISO 31000:2009 із австралійсько-новозеландським стандартом AS/NZS 4360:2004 та стандартом комітету організації-спонсорів комісії тредвея. Визначено основні напрямки застосування ISO 31000:2009 в Україні.

Ключові слова: ризик-менеджмент, стандарт, ризик, процес управління ризиком.

Наталья Стрельбицкая

УНИФИЦИРОВАННЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ СТАНДАРТ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА КАК ОТВЕТ НА ВЫЗОВЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. Исследовано международный стандарт управления рисками ISO 31000:2009, в частности рассмотрена взаимосвязь между принципами, системой и процессом управления рисками и изменения в терминологической базе. Проведен сравнительный анализ стандарта ISO 31000:2009 из австралийско-новозеландским стандартом AS/NZS 4360:2004 и стандартом комитета организации-спонсоров комиссии тредвея. Определенно основные направления применения ISO 31000:2009 в Украине.

Ключевые слова: риск-менеджмент, стандарт, риск, процесс управления риском.

Natalya Strelbitska

A UNIFIED INTERNATIONAL RISK MANAGEMENT STANDARD AS A RESPONSE TO THE CHALLENGES OF GLOBALIZATION

Annotation. In the article an international standard of risk-management ISO 31000:2009 is investigated, particular interconnection between principles, system and process of risk management and changes in a terminology base are considered. The comparative analysis of ISO 31000:2009 standard with Australian/New Zealand Standard AS/NZS 4360:2004 and the standard of the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) is conducted. The basic directions of application of ISO 31000:2009 in Ukraine are detected.

Keywords: risk-management, standard, risk, risk-management process.

Постановка проблеми. Нестабільність світової економіки і банкрутство відомих банків та компаній стимулюють розроблення й впровадження міжнародних, національних та корпоративних стандартів управління ризиками. Провідними розробниками стандартів із ризик-менеджменту є Канадська та Японська асоціації стандартів, Організація по стандартах Австралії, Міжнародна організація зі стандартизації (МОС) та Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК), Австрійський інститут стандартів, тощо.

Постановка завдання. На основі дослідження міжнародних і національних стандартів управління ризиками, визначено, що розбіжність трактування основних понять є у стандартах й у підходах до ідентифікації зовнішніх і внутрішніх ризиків та відповідно, побудови організаційних схем процесу ризик-менеджменту [2]. Для розв'язання даної проблеми Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробила міжнародний стандарт управління ризиками ISO 31000:2009 (Управління ризиками. Принципи та рекомендації – Risk management - Principles and guidelines).

Виклад основного матеріалу. При підготовці даного стандарту за основу було взято Австралійсько-Новозеландський стандарт AS/NZS 4360:2004 [2]. Такий підхід привів до того, що ці стандарти однаково визначають та описують процес ризик-менеджменту та його окремі складові (табл. 1).

Таблиця 1

Загальна порівняльна характеристика стандарту ISO 31000:2009 та AS/NZS 4360:2004 [4]

Елемент	AS/NZS 4360:2004	ISO 31000:2009
Напрями застосування	Універсальний стандарт, який можуть використовувати різні організації	Універсальний стандарт, який можуть використовувати різні організації
Мета управління ризиками	Задоволення потреб організації	Задоволення потреб організації
Процес управління ризиками (Що робити?)	Основа стандарту AS/NZS 4360	Частина стандарту ISO 31000
Напрямки управління ризиками (Як управляти?)	Переглянуті у 2004 р.	Розширені на основі стандарту AS/NZS 4360
Принципи ризик-менеджменту	Недостатньо розкриті	Зрозумілі та розкриті
Фактори, що поліпшують якість управління ризиками	Не розкриті	Додаток ISO 31000 (описово)
Поради щодо впровадження та реалізації ефективного процесу управління ризиками	Розкриті у довіднику (НВ 4360:2004)	Додаток ISO 31000 (описово)

Як видно з таблиці 1, незважаючи на схожість даних стандартів, між ними є низка відмінностей.

Необхідно зазначити, що згадані австралійська та японська організації зі стандартизації роботу над стандартом ISO 31000:2009 започаткували у 2005 р. Дані організації визначили, що майбутній стандарт із ризик-менеджменту має відповідати наступним критеріям:

- повинен забезпечити принципи та містити практичні рекомендації щодо процесу управління ризиками;
- його можуть застосовувати всі організації незалежно від їх типу, розміру, виду діяльності й розташування;
- має враховувати всі види ризиків.

Загалом в розробленні даного стандарту взяли участь експерти з 28 країн і багатьох спеціалізованих організацій [5].

При розробленні ISO 31000:2009 були враховані недоліки попередніх стандартів ризик-менеджменту. В результаті стандарт характерний:

- простою мовою написання;

- зрозумілою термінологією;
- ґрунтований на найкращій практиці управління ризиками;
- поліпшує та доповнює наявні стандарти;
- забезпечує рекомендації щодо організації системного управління ризиками.

У листопаді 2009 р. даний стандарт було офіційно опубліковано.

Іншим важливим документом даної серії є “Ризик-менеджмент – Методи ризик-менеджменту”, котрий доповнює стандарт ISO 31000:2009 та охоплює рекомендації щодо вибору й застосування методів оцінки ризику. Використання тих чи інших методів оцінки подані у вигляді спеціальних посилань на інші міжнародні стандарти, в яких концепція і застосування даних методів розглянуті глибше.

Загалом, стандарт ISO 31000:2009 має забезпечувати підтримку наявним прийнятним раніше стандартам з управління ризиками, що використовують у певних напрямках (безпека транспорту, професійне здоров'я та безпека, екологія, медицина, енергетика тощо).

ISO 31000:2009, по суті, є документом, що може допомогти організаціям розробити власні підходи до управління ризиками. Впроваджуючи даний стандарт, організація може порівняти свою практику управління ризиками з міжнародним досвідом та поділитися власним.

Окрім того, необхідно підкреслити, що стандарт ISO 31000:2009 був розроблений для допомоги організаціям у наступному [1]:

- підвищити ймовірність досягнення цілей;
- стимулювати попереджувальне управління;
- усвідомлювати необхідність в ідентифікації та оцінці ризиків усіх організацій;
- поліпшити процес ідентифікації можливостей і загроз;
- відповідати організаційним, законодавчим і нормативним вимогам та міжнародним нормам;
- покращити регулярну звітність;
- вдосконалити управління;
- збільшити довіру зацікавлених осіб (акціонерів, інвесторів тощо);
- створити надійну основу для прийняття рішень і планування;
- вдосконалити методи управління;
- ефективно розподіляти та використовувати ресурси для управління ризиком;
- поліпшити операційну результативність та ефективність;
- підвищити результативність заходів, спрямованих на захист здоров'я, безпеки і навколишнього середовища;
- вдосконалити підходи щодо попередження втрат та управління інцидентами;
- мінімізувати збитки;
- вдосконалити навчання персоналу;
- забезпечити стійкість організації.

Важливим додатковим елементом стандарту ISO 31000:2009 є “Довідник ISO 73:2009”, що містить словник ризик-менеджменту. Даний словник - це оновлений словник із ризик-менеджменту ISO/IEC, що є частиною Довідника 73:2002.

Фактично цей довідник - це основний стандарт для розробників стандартів із ризик-менеджменту. А новий словник має розв'язати проблему, яка полягає в тому, що у різних стандартах управління ризиками по-різному визначають та тлумачать основні поняття ризик-менеджменту.

Однак, на нашу думку, адаптація термінології стандарту ISO 31000:2009 за наявності системи управління ризиками, ґрунтовані на стандартах, що дуже відрізняються від згаданого стандарту, потребуватиме значних зусиль і, навіть, повного коригування системи управління ризиками. Це пояснюється тим, що у різних стандартах ризик-менеджменту по-різному визначають навіть поняття ризику.

У міжнародному стандарті ISO 31000:2009 ризик витлумачено як вплив невизначеності на опрацьоване завдання. Відповідно до даного документа ризик – це

наслідок встановлення та досягнення організаційних завдань за невизначеності довколишнього середовища. Відповідно, невизначеність породжується зовнішніми та внутрішніми факторами, які організація не може повністю контролювати, однак які можуть негативно вплинути на виконання завдання чи відтермінувати його. Зазначені фактори та їх вплив може також сприяти завчасному й успішному досягненню мети. Відповідно ризик не є негативним чи позитивним явищем, однак його наслідки можуть мати негативне або позитивне значення для організації.

Отже, в стандарті ISO 31000:2009 наголос у визначенні ризику зміщується від імовірності події (щось може статися) до ймовірності наслідку, особливо його впливу на виконання окреслених завдань.

До даного стандарту, ризик визначався, як правило, негативним явищем, котре організація намагається уникнути чи передати іншим. Сьогодні фахівці розуміють, що ризик є частиною життя, він може бути не лише негативним чи позитивним.

Стандарт ISO 31000:2009 розкривається за допомогою, представлених у ньому принципів [5]:

- 1) створення та захист вартості організації;
- 2) інтегрування в усі організаційні процеси;
- 3) частина процесу прийняття рішень;
- 4) врахування невизначеності;
- 5) систематичність, структурованість та своєчасність;
- 6) ґрунтування на доступній надійній інформації;
- 7) відповідність вимогам;
- 8) врахування людського і культурного факторів;
- 9) зрозумілість та прозорість;
- 10) динамічність, повторюваність та схильність до змін;
- 11) постійне вдосконалення організації.

Як уже було зазначено, за основу міжнародного стандарту ISO 31000:2009 взято Австралійсько-Новозеландський стандарт AS/NZS 4360:2004, тому й процес управління ризиками в обох стандартах дуже схожий. Процес управління ризиками ISO 31000:2009 відображено на рисунку 1.

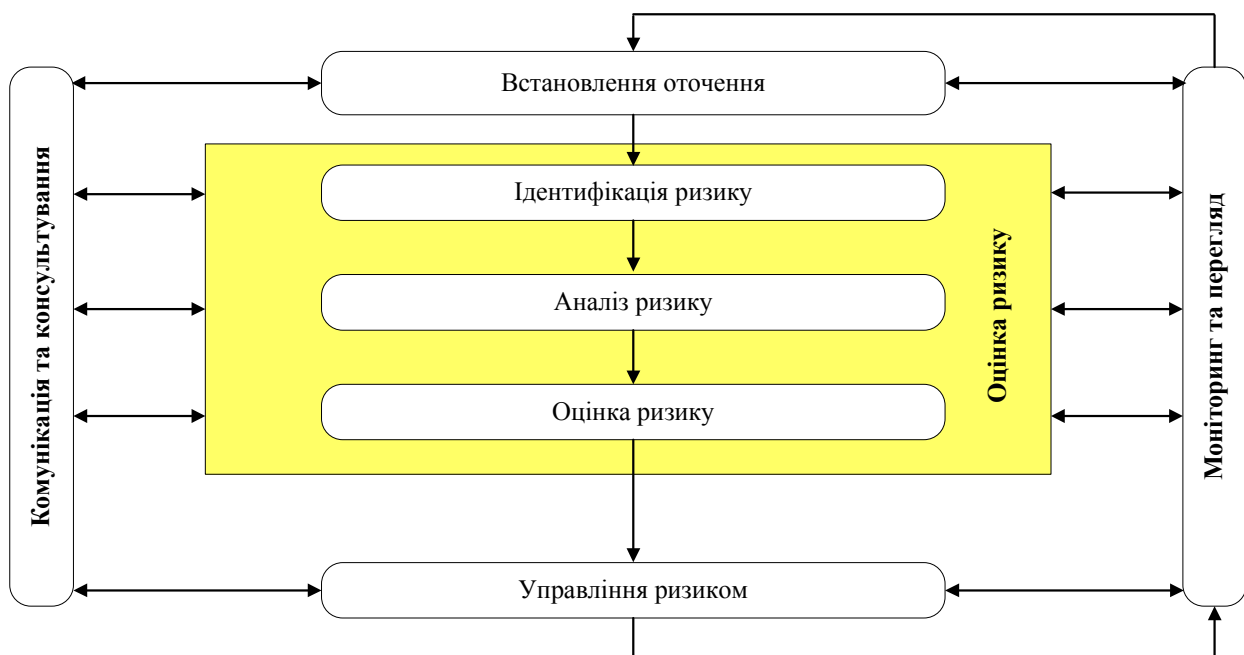

Рис. 1. Процес управління ризиками згідно ISO 31000:2009 [6]

Процес управління ризиками згідно зі стандартом ISO 31000:2009 розпочинається з визначення цілей, які організація хоче досягнути та внутрішніх і зовнішніх факторів, що можуть вплинути на досягнення намічених завдань. Даний етап називається “встановлення оточення” (establish the context), й він передує етапові ідентифікації ризиків.

Оцінка ризику відповідно до ISO 31000:2009 складається з трьох етапів:

- 1 етап – ідентифікація;
- 2 етап – аналіз;
- 3 етап – безпосередня оцінка.

Процес оцінки ризику має бути систематичним. Лише за таких умов можна зрозуміти, що може статися, як, коли та чому.

У стандарті ISO 31000:2009 етап аналізу ризику пов’язаний із розвитком розуміння кожного ризику, його наслідків та ймовірностей цих наслідків. ISO 31000:2009 не надає переваги кількісним або якісним методам аналізу ризику, оскільки, на думку фахівців даної організації, всі методи є важливими.

Після оцінки ризику приймають рішення щодо визначення рівня ризику й за попередньо встановленими критеріями визначають пріоритетні ризики.

Етап управління ризиками – це процес удосконалення наявних та розроблення і впровадження нових методів управління ризиками. Управління ризиками охоплює оцінку та вибір альтернатив, а також аналіз витрат і переваг та оцінку нових ризиків, що можуть бути спричинені вибором того чи іншого методу управління ризиками.

Даним стандартом можуть користуватися державні, приватні, громадські організації чи підприємства й асоціації. ISO 31000:2009 не є спеціальним стандартом для певної галузі чи сектору.

Цей стандарт можна використовувати для формування/вдосконалення інтегрованої системи управління ризиками. Фахівці з ризик-менеджменту вважають, що порівняно із стандартом управління ризиками, який розробив Комітет організації-спонсорів комісії Тредвея (COSO), стандарт ISO 31000:2009 має низку переваг при вдосконаленні чи формуванні інтегрованої системи управління ризиками (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика ISO 31000:2009 та Internal Control – Integrated Framework (COSO) [3]

ISO 31000:2009	Internal Control – Integrated Framework (COSO)
Можуть застосовувати організації будь-якого розміру та виду діяльності	Найбільше підходить для великих фінансових організацій
Зрозуміло написаний, терміни чітко визначені	Тяжко зрозуміти, не відповідає принципам ризик-менеджменту
Можна ширше застосовувати як основу для наявних і майбутніх стандартів	Обмежене застосування, переважно у фінансовому секторі США
Легко застосовувати, містить практичні рекомендації щодо впровадження	Порівняно складний, не містить практичних рекомендацій щодо впровадження
Не потребує зміни наявної системи менеджменту	Потребує зміни системи менеджменту відповідно до вимог COSO
Охоплює всі рівні організації та будь-які види ризиків із як позитивними, так і негативними наслідками	Зосереджує увагу на негативному значенні ризику на корпоративному рівні, ускладнене застосування на операційному рівні

Фахівці у сфері ризик-менеджменту вказують на технічні й практичні недоліки в моделі COSO. Саме тому міжнародний стандарт ISO 31000:2009 може стати основою для формування та вдосконалення інтегрованої системи управління ризиками.

В ISO 31000:2009 використовують такі поняття, як “ризик-менеджмент” та “управління ризиками”. Загалом термін “ризик-менеджмент” розкриває структуру ефективної системи управління ризиками (принципи, систему та процеси) (див. рис. 2), а категорія “управління ризиками” відображає застосування даної системи стосовно певних ризиків.

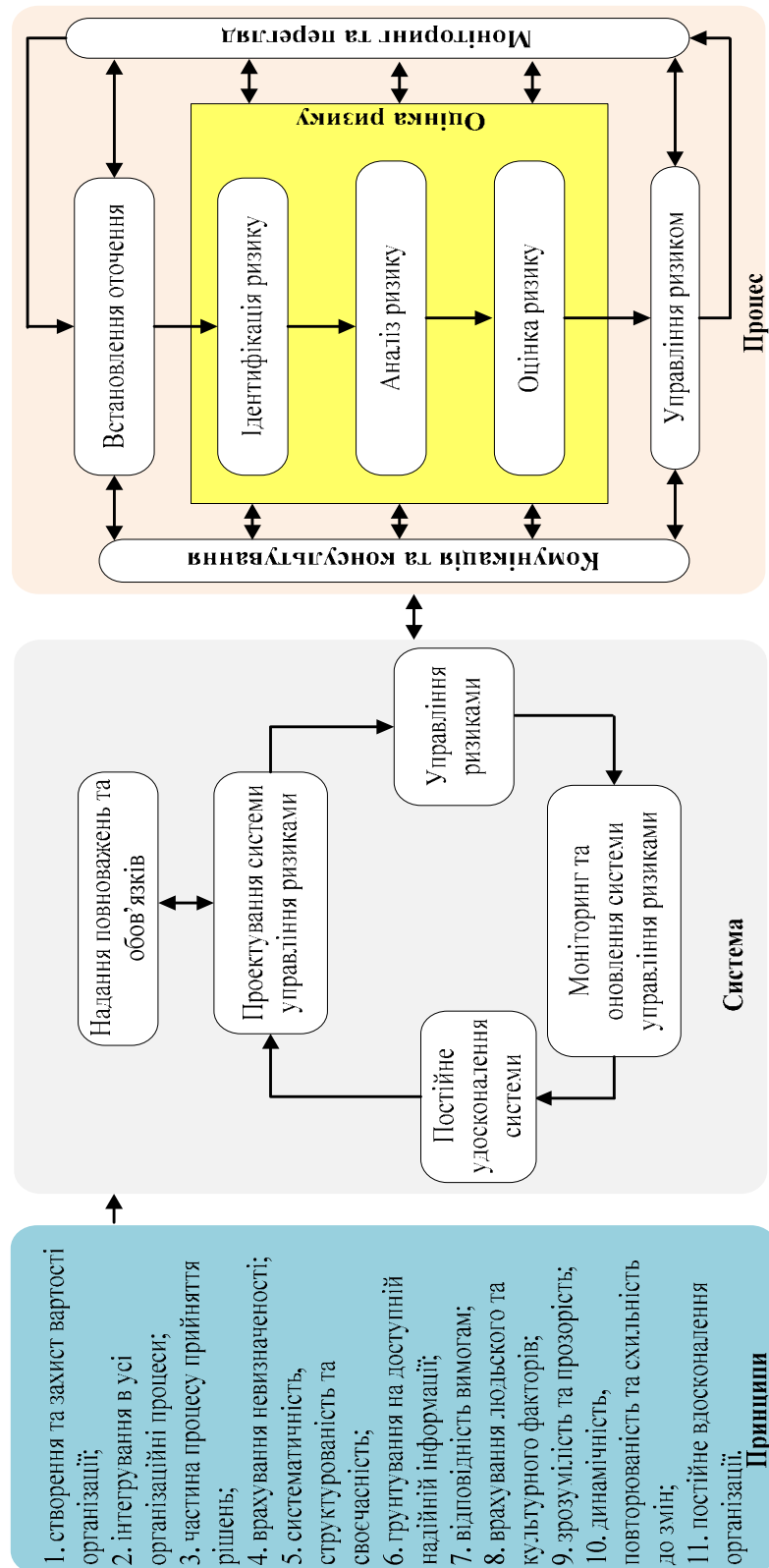

Рис. 2. Взаємозв'язок між принципами, системою та процесом управління ризиками згідно з ISO 31000:2009 [7].

Висновки. Застосування проаналізованих стандартів ризик-менеджменту на рівні вітчизняних суб'єктів господарювання дасть змогу: оцінити заходи щодо управління ризиками, виявити слабкі та сильні аспекти корпоративного ризик-менеджменту, зменшити витрати на підготовку відповідних звітів, внести необхідні зміни в організаційну структуру, підвищити ефективність тощо.

Необхідно нагадати на тому, що міжнародний стандарт ISO 31000:2009 активно використовують і при розробленні національних стандартів управління ризиками. Яскравими прикладами можуть слугувати проекти національних стандартів управління ризиками Російської Федерації та Білорусії. Тому, на нашу думку, вітчизняним фахівцям у сфері ризик-менеджменту потрібно скористатися зарубіжним досвідом та розробити вітчизняний стандарт управління ризиками, що ґрунтуватиметься на новітніх досягненнях у сфері ризик-менеджменту в світі.

Використана література.

1. Прилипко А. Новые стандарты серии ISO 31000 – Риск-менеджмент / А. Прилипко [електронний ресурс] // Тренінговий портал України. – 2010. – Режим доступу: <http://trn.work.ua/articles/1750/>.
2. Стрельбіцька Н. Є. Становлення та розвиток міжнародних стандартів управління ризиками / Н. Є. Стрельбіцька // Вісник КНТЕУ, Київ. – 2008. № 6. – С. 84–93.
3. Филиппов О. Как выстроить менеджмент риска организации в соответствии с ISO 31000:2009 [Електронний ресурс] / Филиппов О. – 2011. – Режим доступу: <http://www.klubok.net/article2471.html>.
4. Draft ISO 31000:2009. Risk management - Principles and guidelines [електронний ресурс] / VMIA. – 2009. – Режим доступу: <http://www.vmia.vic.gov.au/skillsEDIT/clientuploads/48/Introduction%20to%20ISO31000%20June%202009.pdf>.
5. Grant P. ISO 31000:2009 – Setting a New Standard for Risk Management / Grant P. // Risk Analysis. – Vol. 30. – №6. – 2010. – P. 881 – 886.
6. Methodware. Impact of ISO 31000 on Existing ERM Programs [Електронний ресурс] / Methodware. – 2010. – Режим доступу: <http://www.methodware.com/assets/files/resources/whitepapers/Impact-of-ISO-31000-on-Existing-ERM-Programs.pdf>.
7. Standards Australia. AS/NZS ISO 31000:2009. Risk management – Principles and guidelines [Електронний ресурс] / Standards Australia/ – 2009. – Режим доступу: <http://sherq.org/31000.pdf>.

Статтю отримано 15 жовтня 2011 року

Рецензію на статтю дала д.е.н., проф. Сохацька О. М.